

АЙЗЪК АЗИМОВ ШЕГОБИЕЦ

Превод от английски: [Неизвестен], 1973

chitanka.info

Ноуъл Майърхоф погледна списъка, който бе приготвил, и избра кое точно да бъде първо поред. Както обикновено, разчиташе главно на интуицията си.

Макар че от машината, пред която стоеше, се виждаше само една малка част, той приличаше на джудже в сравнение с нея. Но това не го смущаваше. Той започна да говори с увереността на човек, който знае какво прави.

— Джонсън — каза Майърхоф, — завръщайки се ненадейно от командировка, завари жена си в прегръдките на своя най-добър приятел. Изненадан, той възкликна: „Макс! Аз съм женен за тази жена, така че аз трябва да върша това. Но ти защо?“

Майърхоф си помисли: „Добре, нека сега машината преглътне това и се позанимае малко с него.“

Един глас зад него каза: „Хей“.

Майърхоф изтри едносричното възклицание от паметта на машината и изключи веригата, която използваше. След това се завъртя със стола и каза: „Сега работя. Защо не чукате?“

Той не се усмихна както обикновено, когато посрещаше Тимоти Уислър, един от старшите анализатори, с който работеше най-често. Намръщи се, сякаш бе обезпокоен от непознат човек, като лицето му се набръчка в гримаса, която стигна чак до косата му, и като че ли я разроши повече от всякога.

Уислър вдигна рамене. Беше с бялата си работна престилка, а свитите му юмруци опъваха джобовете и образуваха дълги отвесни гънки по дрехата. „Аз почуках. Вие не отговорихте. Освен това не бе включен сигналът, показващ работен сеанс.“

Майърхоф изръмжа недоволено. Но не заради думите на Уислър. Той бе прекалено погълнат в новия проект и забравяше малките подробности.

И въпреки това не се сърдеше на себе си. Проблемата беше много важна.

Разбира се, той не знаеше защо това имаше толкова голямо значение. Върховните магистри твърде рядко изразяваха предположенията си. Именно поради това бяха Върховни магистри; те надхвърляха границите на обикновения разум. Само по този начин човешкият ум можеше да не изостава от дългата десет километра

мисловна машина, която хората наричаха Мултивак — най-сложния електронен мозък, създаден от човека.

Майърхоф добави:

— Работя. Важно ли е това, което имате да ми съобщите?

— Нищо, което да не търпи отлагане. Има няколко празнини в отговора за свръхпространството... — Уислър пое дълбоко дъх, а лицето му доби изражение на недоверчивост. „Работите ли?“

— Да. Какво особено има?

— Но... — той се огледа, спирайки поглед върху безконечните амфитеатрални редици релета, които изпълваха цялата стая, но образуваха само една малка част от Мултивак — ... тук няма никой?

— Кой казва, че има или че би трябвало да има някой?

— Но вие разказвахте един от вашите вицове, нали?

— И?

Уислър се усмихна принудено.

— Искате да кажете, че разказвате вицове на Мултивак?

Майърхоф възприе предизвикателен вид.

— Защо не?

— Наистина?

— Да.

— Защо?

Майърхоф изгледа с пренебрежение Уислър.

— Не съм длъжен да давам обяснения на вас или на когото и да било друг.

— Господи, разбира се, че не. Аз просто любопитствувам. Това е всичко... Но, ако работите, ще си отида. — Леко намръщен, той се огледа още веднъж наоколо.

— Излезте — каза Майърхоф. Очите му проследиха Уислър до вратата и след това с гневен жест натисна сигналния бутон.

За да се овладее, той отиде до най-далечния край на стаята и се върна. Дявол да го вземе Уислър! Всички да вървят по дяволите! Защото не си правеше труд да държи тези техници, анализатори и механици на подходяща дистанция, защото се отнасяше с тях, като че ли и те бяха истински творци, та си позволяваха подобни волности.

Той си помисли сърдито: „Те дори не могат да разказват вицове, както трябва!“

Това го върна незабавно към непосредствената му работа. Той седна отново пред машината. Дявол да ги вземе всичките!

Майърхоф включи пак съответната верига и започна:

— Стюардът се доближи до парапета на кораба по време на особено силно вълнение и погледна със състрадание човека, чиято неудобна поза над оградата и изцъклен поглед към морските глъбини издаваха прекалено красноречиво поражението на морската болест.

Той потупа насърчително човека по рамото „Кураж, сър. Зная, че не е много приятно, но досега никой не е умрял от морска болест.“

Страдащият джентълмен вдигна зеленикавото си изкривено лице към своя утешител и промълви с хрипкав глас: „Не казвайте! За бога, не казвайте това. Единствено надеждата, че ще умра, все още ми поддържа живота.“

* * *

Въпреки че бе погълнат в неприятни мисли, Тимоти Уислър се усмихна и кимна на секретарката. Тя му се усмихна в отговор.

Тук поне, помисли той, в този завладян от електронната техника двадесет и първи век, се намира един архаичен остатък — секретарска длъжност, заемана от човек. Но може би това бе естествено — в самата цитадела на научния напредък да оцелее подобна институция. При наличието на Мултивак всички по-малки електронни съоръжения, предназначени за дребни цели, биха били проява на лош вкус.

Уислър влезе в кабинета на Ейбръм Треск. Този правителствен представител запази позата, в която се намираше, докато палеше грижливо лулата си. Само тъмните му очи проблеснаха срещу Уислър, а орловият му нос се очерта остро и ясно на фона на правоъгълния прозорец зад него.

— А, вие ли сте, Уислър. Седнете, седнете.

Уислър седна. „Треск, струва ми се, че имаме сериозна проблема.“

Треск се усмихна. „Надявам се, че не е от техническо естество. Аз съм само един невинен администратор.“ (Това бе един от любимите му изрази.)

— Отнася се до Майърхоф.

Треск незабавно зае мястото си зад писалището, придобивайки крайно нещастен вид. „Сигурен ли сте?“

— Имам основания да съм сигурен.

Уислър разбираше добре на какво се дължи внезапното нещастно изражение на неговия събеседник. Треск бе правителственият служител, който отговаря за Отдела за Електронна техника и автоматизация при Министерството на вътрешните работи. Той се занимаваше и с въпросите, засягащи персонала, обслужващ Мултивак.

Но един Върховен магистър не спадаше към тази категория. Той беше нещо повече от обикновено човешко същество.

Още при създаването на Мултивак стана ясно, че, най-критичният момент от работата се състоеше в процедурата при задаването на въпросите. Мултивак можеше да отговаря на всички въпроси, засягащи човечеството, на абсолютно всички въпроси, ако — само ако бяха съдържателни. Но тъй като знанията се трупаха с все по-ускорено темпо, определянето на тези въпроси ставаше много трудно.

Чистият разум не бе достатъчен. Необходима бе изключителна интуиция; същата способност на ума, която се забелязваше при шахматните гросмайстори (само в много по-голяма степен). Нужен бе ум, който може да предвиди милиони шахматни варианти, за да избере най-успешния ход, при това за минути.

Треск се раздвижи неспокойно.

— Какво точно прави Майърхоф?

— Започнал е да поставя на Мултивак поредица въпроси, които, според мен, са необичайни.

— О, Уислър. Това ли е всичко? Никой не може да забрани на един Върховен магистър да експериментира с каквото си науми. Нито вие, нито аз сме достатъчно компетентни, за да съдим доколко неговите въпроси имат значение. Вие знаете това. Аз зная, че вие знаете.

— Естествено. Но аз също познавам Майърхоф. Срещал ли сте го някога в обществото, извън научните кръгове?

— Какво говорите? Не. Нима някой може да срещне Върховен магистър между обикновените хора?

— Грешите, Треск. Те са хора и трябва да бъдат съжалявани. Минавало ли ви е някога през ума какво означава да бъдеш Върховен магистър? Да знаеш, че в целия свят има най-много още дванадесет

като тебе; да знаеш, че за едно поколение се явяват само един или двама; че светът зависи от тебе; и че хиляди математици, психолози, логици и физици очакват отговор от теб?

Треск вдигна рамене: „Бих се чувствувал владетел на света.“

— Не мисля, че бихте чувствували точно това — каза нетърпеливо старшият анализатор. — Те знаят, че нямат подобни на тях, с които да разговарят. Чувствуват, че са различни от останалите. Слушайте. Майърхоф никога не пропуска случая да се присъедини към нашата компания. Естествено не е женен; не пие; не е общителен и въпреки това търси нашата компания, защото му е необходима. И знаете ли какво прави, когато е между нас, а това се случва поне един път седмично?

— Нямам ни най-малка представа — каза правителственият представител. — Всичко това ми е свършено неизвестно.

— Той е шегобиец.

— Какво казахте?

— Разправя вицове. Много забавни. При това умее да ги разказва. Може да вземе която и да било историйка, независимо колко е стара или тъпа, но я предава така, че в неговите уста звучи много забавно. Това се дължи на начина, по който я разправя. Просто има талант.

— Разбирам. Добре, много добре.

— Или зле. Тези шеги имат особено значение за него. — Уислър постави лакти на писалището на Треск, захпа палец и отправи поглед в празното пространство. — Майърхоф е необикновен, знае, че се различава от останалите, и чувствува, че тези вицове са единственият му начин да ни накара нас, простосмъртните, да го приемем. Ние се смеем, просто се заливаме от смях, тупаме го по гърба и дори забравяме, че е Върховен магистър. Това е единственият му контакт с нас.

— Наблюденията ви са много интересни. Не допусках, че сте такъв добър психолог. И все пак какво нередно има тук?

— Според вас, какво ще се случи, ако Майърхоф се изчерпи?

— Не разбрах? — каза с недоумение правителственият представител.

— Ако започне да се повтаря. Ако слушателите му се смеят по-малко или изобщо престанат да се смеят на анекдотите. Това е

единственият му начин да си осигури нашето одобрение. Без него той ще остане сам и какво ще му се случи. В края на краищата, Треск, той е един от дванадесетте души, без които човечеството не би могло да съществува. Ние не можем да допуснем да го сполети неприятност. Нямам предвид само физическите страдания. Ние не трябва дори да позволим да се почувствува нещастен. Кой знае как това състояние ще се отрази на неговата интуиция?

— Е, добре, но той започнал ли е да се повтаря?

— Не, доколкото ми е известно, но той счита, че се изчерпва.

— По какво съдите за това?

— Чух го да разправя вицове на Мултивак.

— О! Не може да бъде!

— Съвсем случайно го чух. Изненадах го и той направо ме изхвърли от стаята. Беше прекалено груб, просто бесен. Обикновено е много учтив и любезен. Според мен, неговият гняв при моето внезапно появяване е твърде лош признак. Но фактът е налице — той разказваше вицове на Мултивак и аз съм убеден, че това бяха само няколко от цяла поредица.

— Но защо?

Уислър вдигна пак рамене и почеса усилено брадата си с опакото на дланта си.

— Много мислих за това. Смятам, че се опитва да създаде запас от вицове в запаметяващото устройство на Мултивак с цел да получи нови варианти. Разбирате ли ме? Той възнамерява да създаде механичен шегобиец, така че да разполага с неограничен брой анекдоти и никога да не се изчерпва.

— Боже мой!

— Обективно погледнато, може би във всичко това няма нищо нередно, но за мен е лош признак, когато един Върховен магистър използва Мултивак да разрешава личните си проблеми. Всеки от тях има по рождение известна умствена нестабилност и затова трябва да бъдат под наблюдение. Майърхоф може би приближава дадена граница, отвъд която ние ще загубим един Върховен магистър.

Треск запита без желание: „Какво предлагате да направя?“

— Да потвърдите моите наблюдения. Аз съм прекалено близо до Майърхоф, за да мога да съдя обективно, и освен това нямам особен талант да преценявам хората. Вие сте политик; това повече ви се удава.

— Обикновените хора — може би, но не и тези от категорията на Върховен магистър.

— Те също са човешки същества. Освен това не виждам кой друг би могъл да направи това.

Пръстите на Треск заиграха нервно по писалището, издавайки звуци, напомнящи на притъпените удари на тимпан.

— Предполагам, че ще трябва да направя нещо — отговори той.

* * *

Майърхоф каза на Мултивак:

— Влюбеният младеж, увлечен да събира цветя за своята любима, се разтревожи, когато неочаквано забеляза близо до себе си огромен бик с неприятна външност, който гледаше втренчено към него и удряше заплашително с предното си копито. Виждайки селянин откъд една доста далечна ограда, младежът извика: „Хей, приятелю, този бик безопасен ли е?“ Селянинът, който наблюдаваше критично положението, плю настрана и отговори: „Безопасен е“. Плю отново и добави: „Не мога да кажа същото за твоето положение.“

Майърхоф се канеше да продължи, когато му съобщиха, че го търсят.

Всъщност това не бе повикване. Никой нямаше право да безпокои един Върховен магистър. Това бе само уведомление, че ръководителят на отдела Треск бе молил да се срещне с Върховния магистър Майърхоф, ако Върховният магистър Майърхоф може да му отдели време и внимание.

Майърхоф можеше безнаказано да пренебрегне известието и да продължи заниманието си. Дисциплинарните изисквания не се отнасяха до него.

Но, от друга страна, ако направеше това, те щяха да продължават да го безпокоят — о, да, с безкрайна почтителност, но щяха да продължават да го смущават.

Ето защо той изключи линията на Мултивак, с която работеше. После натисна бутона за сигнала, който забраняваше влизането в работния му кабинет в негово отсъствие, и се упъти по посока на Треск.

Треск се покашля, чувствувайки се посплашен от намръщеното сурово изражение на своя посетител. После каза:

— Не сме имали случай да се запознаем, Върховен магистър Майърхоф, за мое най-голямо съжаление.

— Аз съм ви изпращал доклади — отговори студено Майърхоф.

Треск се питаше с учудване, какво се крие зад тези пронизателни, неспокойни очи. Трудно му бе да си представи Майърхоф, с неговото слабо лице, тъмна права коса и напрегнат израз, така преобразен, че да разказва вицове.

Той добави колебливо:

— Докладите не са познанство. Доколкото ми е известно, вие имате великолепен репертоар от вицове.

— Аз съм шегобиец, сър. Това е изразът, който хората използват за мен. Шегобиец.

— Никой не е употребявал този израз пред мен, Върховен магистър Майърхоф. Те обаче казват...

— По дяволите! Никак не ме интересува какво казват. Слушайте, Треск, вие искате да чуете някой виц, така ли? — Той се облегна напред над писалището, а очите му станаха две тесни цепнатини.

— На всяка цена. Разбира се — отговори Треск, като се стараяше да придаде сърдечност на гласа си.

— Добре. Слушайте: „Госпожа Джоунз прочете картончето, което се появи от отвора на кантара в замяна на пуснатото пени. Тя каза: — Джордж, на гърба пише, че си «галантен, интелигентен, пронизателен, работлив и много привлекателен за жените». После тя обърна картончето от другата страна и добави: — Дори и теглото ти е посочено погрешно“.

Треск се изсмя. Невъзможно беше да се въздържи. Въпреки че неочакваната поанта можеше да се предвиди, учудващата лекота, с която Майърхоф предаде точния тон на презрително пренебрежение в гласа на съпругата, и умението, с което бе променил чертите на лицето си, така че да отговарят на тона, накараха правителствения представител да избухне неудържимо в смях. Майърхоф запита с остър глас:

— Защо ви е смешно?

Треск изведнъж дойде на себе си.

— Моля?

— Попитах ви защо това е смешно? Защо се смеете?

— Защото — започна Треск, опитвайки се да бъде напълно сериозен — последното изречение поставя в нова светлина всичко, което го предхожда. Неочакваността...

— Работата е там, че аз описах един съпруг, унижен от собствената си жена; един брак, който представлява пълен неуспех, тъй като съпругата е уверена, че мъжът ѝ не притежава никакви положителни качества. И въпреки това вие се засмяхте. Ако бяхте на мястото на съпруга, щеше ли да ви бъде смешно?

Той замълча за момент, погълнат в мислите си, и след малко продължи:

— Да направим още един опит, Треск. Слушайте: Абнър седеше до леглото на болната си жена и плачеше неудържимо, когато тя, събирайки последна сили, се понадигна и промълви:

— Абнър — каза тя, — Абнър, не мога да се явя пред моя Създател, без да съм признала прегрешенията си.

— Не сега — отговори покрусеният съпруг. — Не сега. Лежи и почивай.

— Не мога — прошепна жената. — Трябва да ти призная, иначе душата ми никога няма да намери покой. Аз ти изневерих, Абнър. В тази къща, преди по-малко от месец...

— Шшт, мила — успокой я Абнър. — Знам всичко. Нали затова те отрових?

Треск се опита да запази сериозен вид, но не успя. Майърхоф долови едва сподавения му смях и каза:

— Така, значи и това е смешно. Убийство. Прелюбодеяние. Всичко е смешно.

— Нека да сме наясно — отвърна Треск. — Толкова много книги са изписани за хумора...

— Вярно — прекъсна го Майърхоф, — и аз съм изчел доста от тях. Нещо повече. Много от тях съм прочел на Мултивак. И въпреки това техните автори правят само предположения. Някои от тях твърдят, че се смеем, защото чувствуваме превъзходството си над хората, за които се говори във вицовете. Други поддържат, че това се дължи на неочакваното несъответствие или на внезапното намаляване на напрежението, или още на съвършено новото тълкуване на събитията. Няма ли някаква проста причина? Различните хора се смеят на

различни анекдоти. Нито един от тях не е универсален. Някои хора изобщо не се засмиват на който и да било виц. И все пак решаващ остава фактът, че човекът е единственото животно с истинско чувство за хумор: единственото животно, което умее да се смее.

Треск казва изведнъж:

— Разбирам. Вие се опитвате да анализирате хумора. Затова разказвате серии вицове на Мултивак.

— Кой ви каза, че правя това?... Впрочем няма значение. Сигурно е Уислър. Сега си спомням. Той ме изненада. Е, и какво?

— Абсолютно нищо.

— Вие не ми оспорвате правото да добавям каквото пожелая към основния фонд от знания на Мултивак или да поставям въпроси по мой избор?

— Не, ни най-малко — отговори бързо Треск. — В действителност аз считам, че това ще открие пътя към нови анализи от голям интерес за психолозите.

— Хм. Може би. Независимо от това има и нещо друго, което не ми дава покой, и то е много по-важно от самия анализ на хумора. Искам да задам един конкретен въпрос. Всъщност те са два.

— О! Какви са въпросите? — Треск се запита дали другият ще отговори. Ако смяташе да не отговаря, нямаше начин някой да го накара да говори.

Майърхоф обаче каза:

— Първият въпрос е следният: Откъде произлизат всички тези вицове?

— Какво?

— Кой ги създава? Слушайте! Преди около един месец прекарах цяла вечер с една компания, разменяйки вицове. Както обикновено аз разказах повечето от тях и както винаги глупаците се смяха. Може би те действително намираха вицовете за смешни, но възможно е просто да се подиграваха с мен. Във всеки случай един се осмели да ме потупа по рамото, казвайки: „Майърхоф, вие знаете повече вицове от общо всички хора, които познавам.“

— Сигурен съм, че той беше прав, но това ме наведе на следната мисъл. Не зная колко стотици, а може би хиляди анекдоти съм разказал през живота си, но мога да кажа с чиста съвест, че не съм измислил нито един. Нито един-единствен. Само ги повтарям. Единственият ми

принос е, че ги разказвам. Аз или съм ги чуя, или прочел някъде. А също и източникът, от който съм ги научил или прочел, също не ги е създал. Никога не съм срещал някой, който претендира да е авторът на виц. Винаги се казва: „Вчера чух един много забавен виц“ или „Чул ли е някой хубав виц напоследък?“

— Всички анекдоти са стари! Ето защо притежават известен социален елемент. В тях все още се говори за морска болест, въпреки че днес тя е лесно предотвратима или почти никога не се среща. Или пък като този, който разказах, се занимават с излезли от употреба кантари, които показват едновременно теглото и бъдещето, каквито се срещат само в антикварните магазини. Е, тогава, кой създава вицовете?

Треск запита:

— Това ли се опитвате да разкриете? — А на върха на езика му бе да добави: Боже мой, кой се интересува? Той обаче потисна желанието си да говори. Въпросите на един Върховен магистър винаги бяха смислени.

— Разбира се, именно това се стремя да открия. Опитайте да разсъждавате, изхождайки от следното. Не случайно анекдотите са стари. Те трябва да са стари, за да бъдат понятни. Необходимо е и да не са оригинални. Има един вид хумор, който е или може да бъде оригинален, и това са каламбури. Чувал съм игрословици, които очевидно са били съставени в момента. Самият аз съм измислил няколко. Но никой не са смее на подобни каламбури. Човек не трябва да се смее. Той направо стене. Колкото е по-сполучлива игрословицата, толкова по-силно стене. Оригиналният хумор не предизвиква смях. Защо?

— Нямам представа.

— Добре. Нека разберем това. След като дадох на Мултивак информацията по въпроса за хумора, която счетох за необходима, сега му подавам избрани вицове.

Треск започна да проявява интерес.

— По какъв начин са подбрани?

— Не мога да обясня — отговори Майърхоф. — Просто ми се струаха най-подходящи или, така да се каже, правилни. Знаете, аз съм Върховен магистър — добави той, сякаш се извиняваше.

— О, да, разбира се.

— На базата на тези вицове и на общата теория за хумора моето първо искане към Мултивак ще бъде да проследи източника на всички вицове, ако може. Тъй като Уислър е подразбрал нещо и е счел за нужно да ви докладва, наредете му да дойде за анализ в други ден. Мисля, че ще има малко работа за него.

— Непременно ще му предам. Мога ли да присъствувам и аз?

Майърхоф вдигна неопределено рамене. Присъствието на Треск очевидно бе за него без значение.

* * *

Майърхоф бе подбрал последния виц от серията особено грижливо. Той дори не можеше да каже в какво точно се състоеше тази грижа, обаче бе прехвърлил през ума си десетки възможности, търсейки някакво неопределимо качество в техния смисъл.

Накрая той каза: „Уг, пещерният човек, забеляза своята самка да тича към него, обляна в сълзи, а леопардовата ѝ дреха беше в пълен безпорядък. — Уг — извика тя отчаяно, — бързо направи нещо. Един саблезъб тигър влезе в пещерата на майка ми. Направи нещо! — Уг изръмжа, взе отново добре изглозганата кост, която гризеше, и каза: — Необходимо ли е? Кой, по дяволите, се интересува какво ще се случи на един саблезъб тигър?“

Едва сега Майърхоф зададе своите два въпроса и се облегна назад, затваряйки очи. Той бе приключил.

* * *

— Не забелязах абсолютно нищо нередно — каза Треск на Уислър. — Той ми обясни какво смята да прави с голяма готовност и това ми се видя малко странно, но нямаше нищо незаконно.

— Казал ви е какво *твърди*, че прави — прекъсна го Уислър.

— Дори и да е така, не мога да спра работата на един Върховен магистър само поради моето мнение. Той изглеждаше малко странен, но от този род хора винаги може да се очаква да бъдат необикновени. Не мисля обаче, че е луд.

— Да използва Мултивак, за да разкрие източника на вицовете?
— промърмори старшият анализатор. — Това не е ли лудост?

— Как бихме могли да разберем? — запита раздражено Треск.
— Науката е стигнала дотам, че единствените смислени въпроси, които остават, са смешните. Всички важни отдавна бяха определени, формулирани и разрешени.

— Всичко това няма смисъл. Не желая да се занимавам повече.

— Може би е така, но няма друг избор, Уислър. Трябва да отидем при Майърхоф и вие ще направите необходимия анализ на отговора на Мултивак, ако, разбира се, се получи. Що се отнася до мене, моята работа е чисто формална. Аз дори не зная какво прави един старши анализатор като вас, освен че анализира, но това ни най-малко не ми помага.

Уислър отговори:

— Не е много сложно. При поставянето на въпрос от един Върховен магистър като Майърхоф Мултивак автоматично го превръща в действия и цифри. По-значителната част от обема на Мултивак се състои именно от машини за превръщане на думите в символи. След това Мултивак предава отговора, изразен в цифри и действия, но той не се превръща в думи освен при най-елементарните и обикновени случаи. Ако бе проектиран така, че да предава отговорите с думи, неговият обем щеше да бъде най-малко учетворен.

— Да, разбирам. Вашата задача е да транскрибирате тези символи в думи.

— Това е не само моя работа, но и на много други анализатори. Ние използваме по-малки, специални електронни машини, когато се окаже необходимо. — Уислър се усмихна мрачно. — Подобно на Делфийския оракул на древна Гърция Мултивак дава неясни и знаменателни отговори. Само че ние разполагаме с преводачи и тълкуватели.

Междувременно те бяха стигнали. Майърхоф ги очакваше.

Без да губи време, Уислър запита:

— Кои вериги използвахте, Върховни магистре Майърхоф?

Майърхоф му даде указания и той незабавно се залови за работа.

Треск се стараяше да следи какво става, но нищо не разбираше. Правителственият представител наблюдаваше как една ролка, осеяна с безкрайни редици неразбираеми точки, се развива бавно. Върховният

магистър Майърхоф стоеше неподвижно от едната страна, докато Уислър следеше появяващите се знаци от другата. С помощта на слушалки и микрофон анализаторът даваше от време на време инструкции на своите помощници, които работеха някъде далеч с други електронни машини.

Уислър слушаше или натискаше бутони на една твърде сложна клавиатура, обозначена със знаци, напомнящи бегло на цифри, без да имат нищо общо с математиката.

Измина много повече от час.

Бръчките на челото на Уислър ставаха все по-дълбоки. Изведнъж той погледна към другите двама и поиска да каже нещо, но успя да промълви само: — Това е неверо... — и веднага насочи вниманието си към това, което правеше.

Най-накрая каза:

— Мога да ви дам предварителен отговор. — От напрежение очите му се бяха зачервили. — Окончателният резултат ще се получи след приключването на пълния анализ. Желаете ли да го чуете в този вид?

— Говорете — нареди Майърхоф.

Треск кимна утвърдително.

Уислър хвърли послушен поглед към Върховния магистър.

— Въпросът е безразсъден... — каза той. След това добави пресипнало: — Според Мултивак, те имат извънземен произход.

— Какво говорите? — запита настоятелно Треск.

— Не ме ли чухте? Вицовете, на които се смеем, изобщо не са измислени от хората. Мултивак е анализирал дадената му информация и единственият отговор, който съответствува на тези данни, е следният: някакъв извънземен разум е съставил вицовете, всички вицове, и ги е поставил в избрани човешки умове в нарочно избрани места и времена, при това така, че нито един човек не съзнава, че е измислил виц. Всички следващи вицове са варианти или адаптации на оригиналните.

Майърхоф, чието лице се беше зачервило от задоволството, познато само на един Върховен магистър, който и друг път е поставял правилен въпрос, се намеси живо:

— Всички автори на комедии използват стари вицове като ги приспособяват за нови цели. Това е добре известно. Отговорът е

съвършено точен.

— Но защо? — запита Треск. — Защо е било необходимо да ни се дават готови вицове отвън?

— Мултивак посочва — поясни Уислър, — че единствената цел, отговаряща на данните, е тази, че вицовете са предназначени за проучването на човешката психика. Ние изследвахме психиката на плъховете, като ги карахме да се ориентират в специални лабиринти. Плъховете не знаят защо е това и не биха разбрали дори ако съзнаваха какво се върши с тях. Този извънземен разум проучва интелекта на човека, като наблюдава как хората реагират поотделно на грижливо избрани вицове. Всеки човек реагира различно... Вероятно този външен разум е за нас това, което сме ние за плъховете. — Той потрепера при собствените си думи.

Треск каза, гледайки втренчено:

— Но, според Върховния магистър, човекът е единственото животно, което притежава чувство за хумор. Тогава би следвало, че чувството за хумор ни е наложено отвън.

Майърхоф добави възбудено:

— А хуморът, създаден от самите нас, не предизвиква смях. Имам предвид например каламбурите.

Треск извика неочаквано с болка в гласа:

— О, хайде, нима някой от вас вярва всичко това?

Старшият анализатор го изгледа студено:

— Такъв е отговорът на Мултивак. Това е всичко, което може да се каже засега. Мултивак посочи истинските шегобийци на Вселената и ако искаме да узнаем нещо повече, ще трябва да проучим проблемата. — И той добави шепнешком: — Ако някой се осмели да направи това.

Върховният магистър Майърхоф заговори отново:

— Аз поставих два въпроса. Засега само единият получи отговор. Смятам, че Мултивак разполага с достатъчно данни, за да отговори и на втория.

Уислър направи знак на безразличие. Той изглеждаше напълно сломен.

— Когато един Върховен магистър счита, че има достатъчно данни — каза той, — аз не мога да не се съглася. Какъв е вторият ви въпрос?

— Запитах следното: — Какви ще бъдат последиците за човечеството, ако узнае отговора на първия ми въпрос?

— Защо запитайте това? — поиска да узнае Треск.

— Просто нещо ми подсказваше, че трябва да разбере именно това — отговори Майърхоф.

Треск възкликна:

— Безумно. Всичко това е безумно! — Той обърна гръб на другите двама, обаче съзнаваше колко странно той и Уислър бяха сменили становищата си. Сега той говореше за безумство. Треск притвори очи. Той можеше колкото си иска да сигнализира, че забелязва признаци за умопомрачение, обаче никой през последните петдесет години не се бе усъмнил в безпогрешността на комбинацията от един Върховен магистър и Мултивак и не бе доказал истинността на съмненията си.

Стиснал зъби, Уислър работеше. Той задействува отново Мултивак и помощните електронни машини. Измина още един час, преди Уислър да каже с мрачен присмех:

— Невероятен кошмар!

— Какъв е отговорът? — запита Майърхоф. — Желая да чуя коментарите на Мултивак, а не вашите.

— Добре. Пригответе се. Мултивак посочва, че дори ако един-единствен човек разкрие истината за това средство за психологически анализ на човешкия ум, то ще стане безполезно за тези извънземни сили, които сега го използват.

— Искате да кажете, че човечеството няма да получава повече вицове? — запита тихо Треск. — Или има друг смисъл?

— Никакви вицове — каза Уислър. — Сега! Мултивак казва „сега“! Експериментът се приключва още сега! Ще трябва да бъде въведен нов метод.

Те се гледаха безмълвно. Минутите течаха.

Майърхоф каза бавно:

— Мултивак е прав.

Уислър потвърди с измъчен глас:

— Зная.

Дори Треск добави шепнешком:

— Да. Трябва да е така.

Именно Майърхоф, несравнимият и съвършен шегобиец Майърхоф, доказва това. Той каза:

— Всичко свърши. Знайте, всичко свърши. От пет минути се опитвам и не мога да си спомня нито един виц, нито един! И ако прочета някой виц, аз няма да мога да се засмея. Сигурен съм.

— Чувството за хумор е премахнато — каза той.

И те останаха неподвижни, чувствавайки, че светът придобива формата на опитна клетка с плъхове, от която е отстранен изпробваният лабиринт, и нещо друго, съвсем друго ще бъде поставено на негово място.

Публикувано във вестник „Орбита“, броеве 32,33,34/1973 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.